

TÜRKÇE VE RUSÇANIN SÖYLEMSESBİLİMSEL KARŞILAŞTIRMASI

Pınar Bekar¹

Özet: İletiyi algılama ve anlamlandırma sürecinde, konuşucunun amacı ve alıcının çıkarımlarına göre ezgi, söylemde anlam değiştirici işlev yüklenmektedir. Bu çalışmada, Searle (1969)'da geliştirilen *Söz Edimi Kuramına* (Speech Acts) dayanılarak, farklı anlamsal ve kullanımsal özellikler yüklenmiş kimi söylemlerin Türkçe ve Rusçadaki ezgi görünümünün karşılaştırılması ve diller arasında söylem-sesbilimsel yönden ortaya çıkan değişimlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Rusça ve Türkçenin sözcük dizilişinin farklılık göstermesi nedeniyle tümce-başı ve tümce-sonu konumlarındaki ezgi eğrileri farklılaşsa da, diller arasında odaklanan birimlerin benzer anlamsal ve kullanımsal gönderimleri taşıdığı gözlenmiştir. Sesbilimsel gözlem tekniğinin uygulandığı bu çalışmanın veri tabanı, 25-30 yaş aralığında bulunan Türkçe ve Rusça anadili konuşucusunun bağlamsal açıdan kendi anadillerine göre uyarlanmış karşılıklı konuşma durumlarını içeren sözlü dil verilerinden oluşmaktadır. Her söylem için söylemsel yönden farklılık gösteren karşılıklı konuşma durumu oluşturulmuş, toplamda 4 söylem olmak üzere (8x2) 16 karşılıklı konuşma metninin *Praat 5.2 Programında* sesbilimsel çözümlemesi yapılmıştır. Ezgiyi oluşturan ton, odak ve perde vurgusundaki sesbilimsel değişimler temelinde çözümlenen veriler, Türkçe ve Rusçadaki sesletimleri açısından ezginin söylemdeki işlevinin nasıl bir rol yüklediğini ortaya koymuş, bu yolla diller arasında odaklama ve ezgi yapıları açısından bazı benzerliklere ve farklılıklara ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: söylemsesbilimi, ton, odak, söylem, perde örüntüsü

Comparison of Discourse-Phonology of Turkish and Russian

Abstract: Intonation plays a function on changing of the meaning according to speaker's intention and listener's inference in the process of perception and interpretation of message. In this study, based on the Speech Acts Theory of Searle (1969), it is aimed to determination of the comparison of intonational patterns of some speech acts which convey variable semantical-pragmatical functions in Turkish and Russian and the discourse-phonologic differences cross languages. By reason of Russian and Turkish differ with their word-order, there seems tonal variations in sentence-initial and sentence-final positions, however it is observed that the focus items carry similar semantic and pragmatic references in both of the languages. The database of this phonological observation techniques used study composed of the verbal data containing mutual conversations of speakers that is adapted to their own

¹ Ankara Üniversitesi, DTCF, Dilbilim Bölümü, Araştırma görevlisi

languages for 25-30 aged matched speakers one of whom mother tongue is Russian and other ones is Turkish. Each speech act consisted of mutual conversation that differs by its discourse function. Their phonologic analysis were done in Praat 5.2 Program for 4 speech acts (8x2) in total 16 mutual conversations. The role of intonation in discourse function of Turkish and Russian is explained for the data analyzed on the basis of intonational variations including tone, focus and pitch accents. Also, it is reached similarities and dissimilarities by their focusing and intonation structures via this way cross languages.

Keywords: discourse phonology, tone, focus, speech act, pitch pattern

1. Giriş

Araştırmada, anadili Türkçe ve anadili Rusça konuşucularından alınan sözeylem örnekleri, Pierrehumbert ve Hirschberg (1990)'da ortaya konulan ses tonundaki alçalma ve yükselme ilkelerine dayanılarak, sözeylemlerin tümce-sonlarındaki (t-sonu) ses yükseklik düzeyine bağlı ton değişimleri ve odaklama özellikleri arasında belirgin bir eşleşmenin olup olmadığı incelenmektedir. Dillerarasındaki ezgi görünümleri, her iki dilin sesbilimsel odaklama yapısı, tonlama düzenlerine dayalı perde vurguları çerçevesinde belirlenerek ezginin söylemdeki kullanımsal işleviyle sesbilimsel işlevi arasındaki ilişkinin yorumlanması hedeflenmektedir.

Ezginin söylemsesbiliminde rolünün inceleneceği bu araştırmada, Austin (1930)'da öne sürülen ve Searle (1969)'da geliştirilmiş olan *Söz Edimi Kuramı*nda (Speech Act Theory), dilsel iletişimin en küçük birimleri olarak tanımlanan kimi sözeylemlerin (şikâyet etme, beklenmeyen sonucu vurgulama, karşıtlığı vurgulama ve düzeltme) ezgi görünümleri araştırılmaktadır. Searle'ün Söz Edimi Kuramı çerçevesinde belirlenen bu sözeylemler, belirli koşullar altında üretilen sözceler açısından için üç temel *edim* (act) düzeninde açıklanmaktadır: *Düzsöz Edimi* (Locutionary Act), *Edimsöz Edimi* (Illocutionary Act) ve *Etkisöz Edimi* (Perlocutionary Act). Bu doğrultuda araştırmada, Edimsöz Edimi ve alıcının duygudurumundaki değişiklikleri temel alan Etkisöz Edimi'nde betimlenen bazı sözeylemlere dayalı olarak üretilen Türkçe ve Rusça sözcelerin sesbilimsel ve sesbilgisel işlevleri incelenerek söylemsesbilimi arakesitinin farklı dillerdeki yansıması incelenmektedir.

2. Ezginin Sesbilimsel ve Kullanımsal İşlevi

Bir sözcede öbekler üzerinde oluşan ton değişimlerinin bütünü kapsayan ezgi (intonation); odak, ton, durak, ses rengi gibi parçalarüstü bileşenlerden oluşmaktadır. Crystal (1980)'de ezgi, *ses yükseklik düzeyi* (pitch range) ve *melodinin* (melody) anlam ayırıcı bir özelliği olarak tanımlanırken, 7 temel sesbilimsel değiştirgenler *süre* (duration), *perde vurgusu* (pitch accent), *durak* (pause), *ton* (tone), *odak* (focus), *ses rengi* (timbre); sesbilgisel değiştirgenler ise *temel sıklık* (F_0) (fundamental frequency) ve *enerji yoğunluğu* (intensity) biçiminde sınıflandırılmaktadır.

Ezginin belirlenmesinde ayırıcı tanı işlevi bulunan ve H_z ile ölçülen F_0 , ses tellerindeki titreşimlerle farklı dalgalardan oluşan karmaşık titreşimlerin bireye özgü ayırıcı özellikleri

simgelemesi biçiminde ifade edilmektedir. Bir öbeğin ya da bir sesin sesletim aşamasında oluşan uzunluk ya da kısalık değerini belirten süre ise, bir diğer sesbilimsel birim olan durakla bağıntılıdır. Sesletim sırasında sözcük sınırları ve bilgi öbekleri arasında verilen bu kısa aralar, ezginin söylemdeki değerini değiştirebilmektedir (Clark ve Yallop, 1995).

Ezginin bir tümcede öbeklere göre belirlenmesi gerektiğini savunan Pierrehumbert (1980)'de ise ton, *alçak tone* (low tone) ve *yüksek ton* (high tone) biçiminde ikiye ayrılırken Beckman ve Pierrehumbert (1986)'da *ezgi, yükselen-alçalan ton* (rising-falling tone) ile *alçalan-yükselen ton* (falling-rising tone) tonlama düzenleri çerçevesinde incelenmektedir. Liberman ve Pierrehumbert (1984)'te de, bir tümcenin ton yapısı, o tümcenin öbek vurgusu ve sınır bitimine göre değişim göstererek, alçalan ton ve yükselen ton biçiminde sınıflanmaktadır. Pierrehumbert ve Hirschberg (1990)'dan alınan veriler doğrultusunda yukarıda sözü edilen türden sınıflamalar, şöyle özetlenmektedir:

a. Tek Tonlu Perde Vurguları (Single-tones)

Y* (H*): Vurgulu seslemin içinde perdenin en yüksek noktasıdır. Tümce H* tonlaması ile başladığında, alçak tondan yüksek tona doğru belirgin bir çıkış görülmektedir.

A* (L*): Vurgulu seslemin içinde perdenin en düşük noktasıdır. Tümce A* tonlamasıyla başladığında, yüksek tondan alçak tona doğru belirgin bir düşüş görülmektedir.

b. Birden Fazla Tonlu Perde Vurguları (Multi-tones)

Y+A* (H+L*): Perdenin en yüksek noktası vurgulu seslemde. Yüksek tondan alçak tona doğru düşüş, vurgulu seslemin içinde de görülmektedir.

A+Y* (L+H*): Vurgulu seslemdeki düşük tondan sonra, aynı seslem içinde hızlı ya da hafif yükselme ile görülmektedir.

c. Öbekselsinir Tonlamaları (Phrasal and boundary tones)

A- (L-): Perdedeki en düşük F₀ değeri taşıyan tonlamadır.

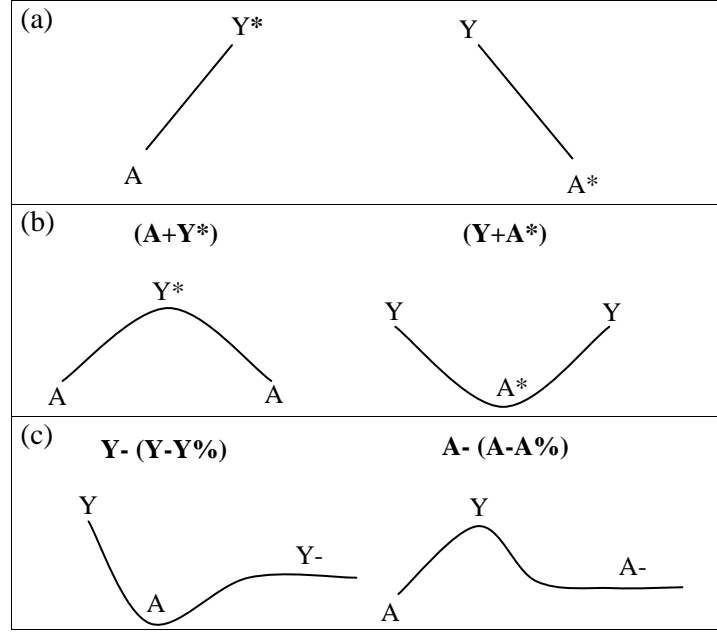
A-A% (L-L%): Düşük tonlamadan sonra oluşan en düşük sınır tonlamasıdır.

Y- (H-): Perde vurgusunu yükselten tonlamadır. L- tonuna göre daha yüksek F₀ değeri taşımaktadır.

Y-Y% (H-H%): Yüksek tonlamadan sonra oluşan en yüksek sınır tonlamasıdır. Zirve (peak) tonlamasıdır.

Y-A% (H-L%): Yüksek tonlamadan sonra oluşan düşük sınır tonlamasıdır. F₀ değeri düştükçe en düşük frekansa ulaşmaktadır.

Grafik 1. Yükselen ve Alçalan Tonlama İlkeleri

Grafik (1)'de (a) bölümünde tek tonlu perde vurgularının, (b) bölümünde birden fazla tonlu perde vurgularının, (c) bölümünde ise öbekselsinir tonlamalarının sesbilimsel ve akustik görünümüleri gösterilmektedir. Öte yandan, sözlü dilde konuşucunun ve dinleyicinin içinde bulunduğu bağlamsal içeriğe dayalı olarak değişim gösteren söylemsel öğeler, söz konusu sözcenin tonlama yapısı üzerindeki etkisi açısından önemli bir rol oynamaktadır. *Söylemsesbilimi* (Discourse Phonology) alanını geliştirmiş olan Brazil (1975), ezginin söylemdeki yerinin belirlenmesi gerektiğini dile getirirken aynı araştırmacı 1995 yılındaki çalışmasında ezginin yalnızca sözdizimsel bakış açısıyla yorumlanmaması gerektiğini, söylemin ezginin belirlenmesinde önemli bir alt basamak olduğunu savunmaktadır. Brazil (1997)'de ise, ezginin kullanımsal işlevinin, söylemdeki bir bilginin konuşucu tarafından alıcıya aktarılmasını etkileyebildiği ileri sürülmektedir. Ayrıca Brazil, alıcı ve konuşucu arasında iletişim sağlanabilmesi için konuşucunun amacının ezginin söylemdeki rolüne göre değişebileceğini belirtmektedir. Halliday (1970)'de söylemin düşünsel, bireylerarası ve metinsel düzlemde diğer bürünbirimlere göre yadsınamaz bir işlevi olduğunu öne sürmektedir. Crystal (1995)'te duygusal, bilgisel, dilbilgisel, metinsel, ruhsal ve gösterimsel açıdan ezginin, söylemde altı farklı işlevi olduğundan söz ederken Cresti (1995)'te sözeylemlerin alıcıya iletimi bilgisel özellik taşımasında ezginin etkin olduğunu vurgulamaktadır.

Hirschberg ve diğerleri (1987)'de ton, öbek yapı, perde vurgusunun konuşucunun amacı ve alıcının çıkarımı doğrultusunda, söylemi anlamlandırma ve algılama sürecinde önemli bir rolü olduğunu ileri sürmektedir. Ses yükseklik düzeyi ve konuşucunun iletilisi arasındaki sesbilimsel değişimler üzerinde duran Hirschberg ve diğerleri, ezgi ve söylem arakesitinde söylemin, ses yükseklik düzeyine bağlı olarak biçimlenebileceğini belirtmektedir. Lehiste (1975)'te farklı söylemlerden oluşan İngilizce metinler deneklere dinletilerek ezgi ve söylem arasındaki ilişki incelenmiş, en düşük ve en yüksek frekanslı F_0 değerinin metinlerin hangi alanlarında oluştuğu ortaya konulurken, en yüksek F_0 değeri paragraf başlarında, en düşük F_0 değeri paragraf ortası ya da paragraf sonunda gözlenmektedir. Ayrıca, Venditti ve Hirschberg (2003)'te ezgi ve söylem arasındaki *bağıntı* (relevance), *bilgi yapısı* (information status) ve *bölütleme* (segmentation) olmak üzere iki düzeye ayrılmakta; ezgi, konuşucunun amacı ve duygudurumunu sunmaktadır. Baltazani (2006)'da ise, anadili Yunanca olan konuşucuların olumsuz tümce yapılarındaki ezgi görünümleri ortaya konularak ezginin söylemi belirleyen bir birim olduğu kullanımbilimsel olarak yorumlanması gerektiği belirtilmektedir.

Ward ve Hirschberg (1985)'te İngilizce anadili konuşucularının sözlü dil verilerindeki ezgisel görünümündeki alçalan ve yükselen tonlama değişimlerinin söylemin belirsizliğinin giderilmesinde etkin rol oynadığını öne sürmektedir. İngilizcede doğrudan ve dolaylı söylem kullanımında ezgi sınırlarının anlamsal belirsizlik üzerindeki etkisini araştıran Nickerson ve Chu-Carroll (1999), 'evet/hayır' soru bağlamlarından yola çıkarak dolaylı sözcelerin alçalan tonlamayla, doğrudan sözcelerin ise yükselen tonlamayla yorumlandığını ortaya koymuştur.

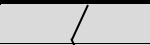

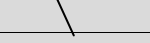

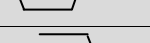
Ezgi ve söylem bağıntısını konu alan kimi deneysel araştırmalarda perde örüntüsü ve F_0 gibi sesbilimsel değiştirgenler, konuşucunun ve dinleyicinin duygudurumundaki (emotional mood) değişimleri üzerinde ezginin kullanımsal işlevini sorgulamaktadır. Bu açıdan, İda ve diğerleri (2003)'te, anadili Japonca olan konuşucuların kızgın, mutlu, üzgün olma gibi çeşitli duyguları farklı tümce yapılarında kullanması sonucu, duygudurum değişiminin söylemi etkilediği; F_0 , süre ve yoğunluk gibi sesbilimsel değiştirgenlerin duygudurumu çözümlemesinde etkin olduğu söylenmektedir.

2.1 Türkçede Ezginin Sesbilimsel ve Kullanımsal Görünümü

Türkçede ezginin ve bileşenlerinin belirlenmesine yönelik öncü çalışmalardan biri olan Selen (1973) ile ezgi türlerinin ilk olarak belirlendiği Ergenç (1989), tümce-sonu (t-sonu) konumlarındaki yükselme ve alçalma ilkelere dayalı tonlama özelliklerini inceleyerek, Türkçede ezgi türlerini biten ezgi, süren ezgi ve soru ezgisi çerçevesinde üç gruba ayırmaktadır. Biten ezgi (t-sonunda $Y+A^*$ tonlaması), bildirim sonlandığının alıcıya aktarıldığı, süren ezgi (t-sonunda $A+Y^-$ ya da $A+Y\%$) iletilmek istenen bildirim temel bilgisinin henüz alıcıya verilmediği, soru ezgisi (t-sonunda $A+Y^*$) ise konuşucunun alıcıya sorduğu soruya beklediği yanıtı uyandıran ezgi türleri olarak belirlenmektedir. Özge (2003) Türkçede ezgi öbeklerinin bulunduğunu varsayan ve bilgi yapısal birimlerin perde vurgularına dayanılarak belirli ezgi yapıları taşıyan söz öbekleriyle ilişkilendirilmesi gerektiğini belirtirken, tümcedeki odaklı birimlerin (H^* , $L+H^*$, H^*+L , L^*) perde vurgularıyla tanımlandığını öne sürmektedir. Bürün ve sözdizim etkileşimini tümce vurgularındaki ton değişimlerine göre belirleyen Ivosevic (2011)'de odağın belirlenmesinde önemli bir işlevi olan F_0 ,

süre ve yoğunluk gibi sesbilgisel araçların, sesbilimsel yorumlamanın yapılmasında önem taşıdığı savunmaktadır.

Çizelge.1 Ergenç (1989)'e dayandırılarak İvoseviç (2011) çerçevesinde geliştirilen Türkçedeki Tonlama Yapısı

Y*	Vurgulu seslemdeki en yüksek tonlama	
A*	Vurgulu seslemdeki en düşük ya da ortalanan tonlama	
A%	Sınır bitimindeki alçalan tonlama	
A*+Y	Düşen tonlamanın ardından belirgin özellikte olmayan yükselen tonlama	
Y+A*	Yükselen tonlamanın ardından düşen tonlama	
Y%	Sınır bitimindeki yükselen tonlama	

Öte yandan, Türkçede ezgi ve söylem ilişkisi inceleyen öncü çalışmalardan Ergenç ve Uzun (1998)'de, ezginin söylemdeki anlamsal ilişkisiyle, söylemin sesbilimsel özellikleri arasında benzerlik bulunduğu savlanmaktadır. Ergenç ve Uzun, konuşucunun sezdirimlerinin alıcıya iletilmesinde dilsel düzenlenişin yalnızca ezgiyle ilişkili olmadığını, söylemdeki konusal (tematik) yapı, söylemin bilgi yapısı, konuşucu ve alıcının dünya bilgisi ya da sözcüklerin seçiminin de konuşucunun sezdirimi ve alıcının çıkarımında etkin rol oynadığı öne sürmektedir.

Söylem belirleyicilerinin Türkçedeki ezgisel görünümünü betimleyen İbe-Akcan (2008)'de ise, 'şimdi' belirleyicisinin farklı bağlamlardaki işlevleri ele alınmış, "konuşma anı öncesi, konuşma anı ve konuşma anı sonrası" gibi kullanımsal özellikli zamansal gönderimler ezgi görünümü açısından incelenmiştir. (Örneğin "*Şimdi bir gelse de görsem*" / "*İki şey aklıma geldi şimdi*"). Benzer bir yöntemle, Türkçede 'ki' söylem belirleyicisinin vurgulama özelliklerini inceleyen Esmer (2009)'da vurgulanan 'ki' bağlacının ilgi tümcelerinde kullanıldığında söylem belirleyicisi işlevi yüklenerek odaklandığı, vurgulanmayan 'ki' bağlacının ise bir önceki ilgi tümcesinde eklenti işlevi taşıdığını öne sürmektedir (*Öyle heyecanlandım ki...*).

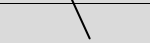

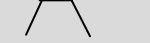

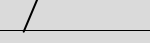

2.2 Rusçada Ezginin Sesbilimsel ve Kullanımsal Görünümü

Yükselen tonlamanın diğer dillerdeki tonlamalara göre daha belirgin olduğu Rusçada ezgi, tümcedeki öbeklerin anlamlandırılmasında önemli bir ayırıcı işlev yüklenmektedir. Brygunova (1980), Rusçada ezginin tonal özelliklerini alçalan ve yükselen tonlamalar çerçevesinde yedi farklı sınıfa ayırırken Igarashi (2004; 2006) Rusçada belirleyici işlev taşıyan yükselen tonlamanın soru ve bildirim tümcelerindeki görünümünü ortaya koymuştur.

Ruşçanın ezgi yapısı için ilk olarak Ode (1989)'da *ToRI (Transcription of Russian Intonation)* çeviriyazısı modeli önerilmiş, Ode (2003)'te bu model geliştirilerek ezginin sesbilimsel işlevinin yanında, kullanımsal işlevleri de belirlenmeye çalışılmıştır (Ghinda, 2010 içinde).

Çizelge.2’de sunulan ToRI modelinde Türkçe tonlama sisteminden farklı olarak, Rusçada yükselen tonlamanın kendi içinde derecelendiği ve sözcenin sınır bitiminde yükselen tonlamanın görülmediği gözlenmektedir.

Çizelge.2 *Ode (2003) ve Ode (2007) çerçevesinde ToRI Çeviriyazısına göre Rusçada Tonlama Yapısı*

Y*	Vurgulu seslemdeki en yüksek tonlama	
A*	Vurgulu seslemdeki en düşük ya da ortalanan tonlama	
Y*+A	Oldukça yüksek vurgulanan yükselen-alçalan tonlama	
Y*+Y	Tamamlanmamış sözcelereki yükselen tonlama	
A*+Y	Düşen tonlamanın ardından belirgin özellikte olmayan yükselen tonlama	
Y+O	Yükselen tonlamanın ardından ortalanan tonlama (H+L* ve H+H* tonlamalarından daha düşük düzeyde yükselen tonlamanın işaretlenmesi)	
Y+A*	Yükselen tonlamanın ardından düşen tonlama	

Öte yandan, Rusçanın incelendiği söylem ve sesbilim arakesitine dayalı alanyazında Türkçeden farklı olarak, yalnızca bir araştırmaya rastlanmıştır. Nikolaeva (1982)’de yapılan araştırmada, sesbilimsel bir birim olan ezginin Rusçada sesbirim olma özelliğinin, kullanımbilimsel ve anlambilimsel işlevleriyle ilişkilendirilmesi gerektiği söylenmekte ayrıca ezginin kullanımsal ve anlamsal işlevleri betimlenmektedir.

3. Yöntem ve Uygulama

Sesbilimsel ve sesbilgisel gözlem tekniklerinin uygulandığı araştırmanın örneklem grubu, 25-30 yaş aralığında bulunan ve anadili Türkçe ve anadili Rusça olan iki denekte oluşmaktadır. Denekler, anadillerinde *şikâyet etme, karşılığı vurgulama, beklenmeyen sonucu vurgulama ve düzeltme* olmak üzere söylemde farklı biçimlerde sunulan 4 farklı söyleme ait karşılıklı konuşma durumlarını sesletmiştir. Basit rastlantısal örnekleme yöntemi (simple random sampling method) ile seçilen söylemler, Searle (1969)’da geliştirilen Söz Edimi Kuramı’nda yer alan söylemler arasında seçilmiştir. İki dil arasındaki söylemsesbilimsel düzlemdeki farklılıkların daha belirgin bir

şekilde ortaya konulabilmesi için farklı anlamsal içerikli söylemlerin seçilmesine özen gösterilmiştir.

Toplam (8x2) 16 karşılıklı konuşmanın sesbilimsel ve akustik çözümlemesi yapılmıştır. Karşılıklı konuşmalar, söylemler çerçevesindeki doğal konuşma kayıtlarını içerdiği için kayıtlarda belirli bir süre sınırlaması kullanılmamış ve her ses kaydının toplam süresi grafik üzerinde gösterilmiştir.

Deneklerin ses kayıtları, 2011'de Ankara Üniversitesi Beyin Araştırma ve Uygulama Merkezi (AÜBAUM) Dilbilim Laboratuvarında, Sennheisser model digital stereo medium mikrofonla Adobe Audition 2.0 Ses Kayıt Programına alınmış, kayıtlarının sesbilimsel ve sesbilgisel çözümlemesi Praat 5.2 Ses Çözümleme Programında yapılmıştır.

Söylemlerin sesbilimsel görünümü, ezgi ve bileşenleri açısından değerlendirilerek tümce-başı (t-başı) ve t-sonu konumlarındaki ses yükseklik düzeylerine bağlı alçalan-yükselen ton (A+Y*) ve yükselen-alçalan ton (Y+A*) değişimleriyle, tümcelerin sesbilimsel odak yapıları inceleme nesneminin üzerinde çalışıldığı diller arasında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Ezgiyi oluşturan ton, odak ve perde vurgusundaki sesbilimsel değişimler göz önünde bulundurulmuş, bu çerçevede söylemlerin çözümlemesi yapılmış, Türkçe ve Rusçadaki sesletimleri arasında ezginin söylemdeki işlevi ve odağın anlamsal-kullanımsal işlevleri incelenmiştir.

4. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde dört farklı söylemle oluşturulmuş tümcelere ait ezgi görünümü, anadili Türkçe ve anadili Rusça olan deneklerden alınan veriler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Deneklerin karşılıklı konuşma durumlarında ilgili söylemin söylem-sesbilimsel yönünün öne çıkarıldığı tümceler seçilerek o tümcelere ait ezgi görünümüne odaklanılmıştır. Söylemler, her iki dilde de t-başı ve özellikle t-sonu konumlarında oluşan ses yükseklik düzeyine bağlı tonlama düzenleri, perde vurguları ve odaklama yapıları çerçevesinde karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır.

4.1 'Şikâyet Etme' Söylemine İlişkin Bulgular

Searle (1969)'a sözü edilen *şikâyet etme*, karşılıklı bir konuşma bağlamında, konuşucunun alıcının verdiği tepkiden rahatsız olması sonucu, alıcıya karşı çıkma isteğinin uyandığı olumsuz duygudurumunu yansıtan bir söylemdir. Araştırmada, konuşucu tarafından iletilen olumsuz bir bilginin söylemde açık ya da örtük biçimde alıcıya aktarılması, farklı iki yönden ele alınmıştır: (1)'de karşılıklı bir konuşma sırasında, B konuşucusu A konuşucusunun verdiği tepkiden yakınırken A konuşucusuna bu durumu karşılıklı konuşma içinde söylemde açık olarak ifade etmektedir. Karşılıklı konuşmanın bütün halinde sunulduğu (1)'deki ses çiziminde, şikâyet etme durumunun en yoğun biçimde dile getirildiği son tümcenin perde örüntüsü, sözcük sonlarındaki iniş çıkışları belirleyen tonlama düzenlerine göre sunulmaktadır. (1)'de ayrıca, soluk baskısına dayalı olarak enerji yoğunluğu en yoğun olduğu bilgi öbeğini gösteren sesbilimsel odak da büyük harfle belirtilmektedir.

(1)'de, Türkçe olarak şikâyet etme söylemi, söylemde açık biçimde sunulmakta, B konuşucusu A konuşucusunun kendisine iletmiş bilgiye olumsuz anlamda tepki vermektedir. T-baş konumunda A+Y- tonlama düzeni ile başlayan perde örüntüsü, t-sonu konumunda soru ezgisini yansıtan A+Y* tonlama düzeniyle bitirilmektedir. B konuşucusu tarafından karşılıklı konuşmaya ait önceki tümcelerden çıkarılan içerik göz önünde bulundurulduğunda, konuşucu “böyle” belirteç öbeği üzerinde enerji birikimi oluşturarak tümcenin odağını kurmaktadır. (2)'de ise, şikâyet etme söyleminin aynı bağlamsal yapısı oluşturularak Rusça'da perde görünümü ve odaklama yapısı gösterilmektedir.

Anlamsal açıdan aynı olmasının yanı sıra, sözcük seçimi açısından da Türkçe örneğiyle büyük oranda benzerlik gösteren (2)'de tümcede, perde örüntüsü t-baş konumunda Türkçeyle aynılık gösterirken t-sonu konumunda farklılık taşımaktadır. Buna göre, t-baş konumunda A+Y* biçiminde başlayan tümce yapısı, t-sonunda A+Y- biçimde kodlanmaktadır. Ancak, Rusçanın belirtisiz sözcük dizilişinin (ÖEN) Türkçenin belirtisiz sözcük dizilişinden (ÖNE) farklı olduğu göz önüne alındığında, her iki dilde de birbirine yakın bağlamsal özellikler taşıyan bilgi birimlerinde odaklamanın yapıldığı gözlenmektedir. Rusçada “kajdıy” olarak sesletilen ve Türkçeye “hep” olarak çevrilen bilgi öbeğinde A+Y* biçiminde odaklama olduğu dikkat çekmektedir. Bu durumda, söylemde açık olarak belirtilen olumsuz durumda, her iki dilin anadili konuşucusunun da aynı bağlamsal içerikli birimlerde benzer sesbilimsel işlevi yükledikleri anlaşılmaktadır.

(1)A: Hadi ben yatmaya gidiyorum. İyi geceler. Ee sen de ortalığı toplayıverirsin

Artık.

B: Ee bulaşıklar ortada kaldı.

A: Ay ben şimdi hiç uğraşamayacağım. Onları da sen hallediverirsin artık.

B: [Aa ama sen de her seferinde böyle yapıyorsun]!

(AY- YA- YA- AY* YA* AY* YA* AY*)

(2)A: Ladno davayte, ya poşla spat'. Spokoynoy noçi!

B: Aa, posuda?

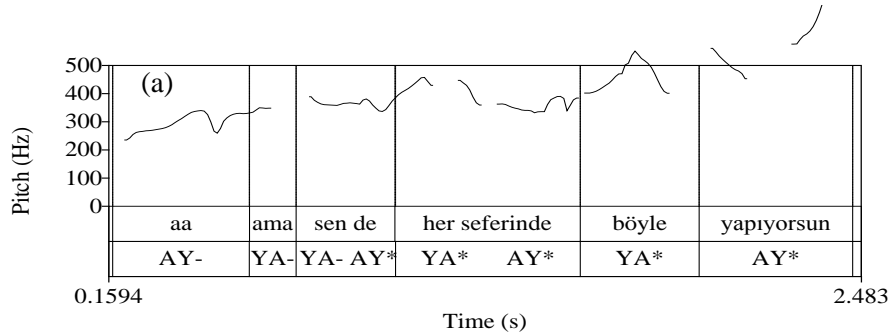
A: Mne seyças ne do etogo. Pomoeş?

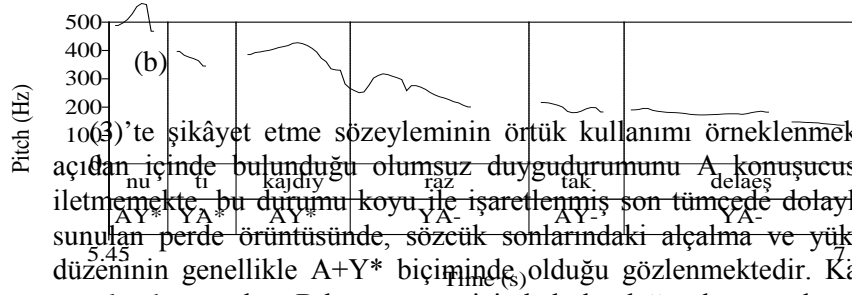
B: [Nu tı kajdıy raz tak delaeş]!

(AY-YA*AY* YA- AY- YA-)

“Sen *hep* böyle yapıyorsun!”

Grafik 2. B konuşucularına ait perde örüntüleri; a:(1), b:(2)

(3)'te şikâyet etme söyleminin örtük kullanımı örneklenmektedir. B konuşucusu, bağlamsal açıdan içinde bulunduğu olumsuz duygudurumunu A konuşucusuna söylemde belirgin biçimde iletmekte, bu durumu koyu ile işaretlenmiş son tümcede dolaylı yoldan ifade etmektedir. (3)'te sunulan perde örüntüsünde, sözcük sonlarındaki alçalma ve yükselmelere bakıldığında, tonlama düzeninin genellikle A+Y* biçiminde olduğu gözlenmektedir. Karşılıklı konuşmada örtük olarak sunulan bu örnekte, B konuşucusu içinde bulunduğu olumsuz durum bağlamını alıcıya iletmektedir. T-başı konumunda A+Y- tonlamasıyla başlayan perde örüntüsü, t-sonu konumunda soru ezgisini gösteren A+Y* tonlamasını taşımaktadır. Konuşucu, bu tümcede odak belirleyicisi {-dA} biçimbiriminin öncesinde konumlanan “bu kadarı” öbeği üzerinde ses tonunu belirgin biçimde yükselterek tümce vurgusunu bu yapı üzerinde kurmaktadır. (3)'te ayrıca, t-sonu konumunda “ama” bağlacının tonlama düzenindeki değişim göze çarpmaktadır. Bu tümcede “ama” bağlacı, anlamsal ve bağlamsal açıdan olağan kullanımından ayrılarak söylemde yeni bir rol üstlendiği için A+Y* tonlamasını yüklenmektedir. (4)'te ise, şikâyet etme söyleminin Türkçe örneğiyle sözcüksel ve bürünsel açıdan hemen hemen aynı özellikleri taşıyan Rusça örneği gösterilmektedir.

Türkçe örneğiyle bürünsel özellikleri açısından aynılık taşıyan bu söylemde, B konuşucusuna ait perde örüntüsü t-başı konumunda A+Y* tonlaması biçiminde, t-sonu konumunda ise Y+A- tonlaması biçiminde görülmektedir. Her iki dilin sözdizimsel yapılarının farklı oldukları göz önünde bulundurulduğunda, tümcenin ezgi türünün belirlenmesinde t-sonu konumu diller arasında koşutluk göstermemekte ve (4)'te süren ezgi görünümüyle karşılaşılmaktadır. Ancak, tümceler arasında odaklı birimler açısından aynılık gözlenmekte, bu durum her iki dilde de şikâyet etmenin örtük kullanımının benzer söylem-sesbilimsel özelliklerle sunulduğunu ortaya koymaktadır.

(3) A: Aslı Hanım bu hafta kolejdaki sunum için sizi görevlendirdik.

B: İyi ama benim de bir tek haftasonum var. Hem zaten ben 30 saat derse giriyorum. Bu dönem 10 saat ders veren arkadaşlar da var. Niye onları seçmediniz?

A: Ama biliyorsunuz, onların da başka işleri var.

B: [**Ay bu kadarı da fazla artık ama!**]

(AY- YA- YA* AY- AY* YA* AY*)

(4) A: Tatyana Vladimirovna, v kontse etoy nedeli prezentatsiyu v kolejde budetedelat vı.

B: İyi ya otdıhayu tol'ko v vıhodniye. K tomu je u menya 30 çasov uroka. V etom semestre u nekotorih tol'ko po 10 çasov. Poçemu ne oni?

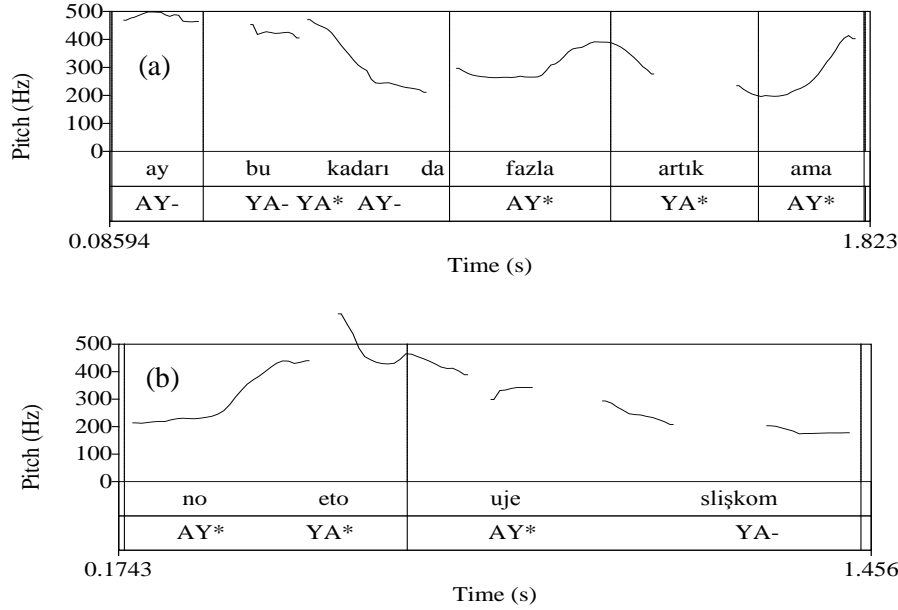
A: No vı je znaete, çto i u nih est' drugie obyazannosti.

B: [**No eto uje slişkom**].

(AY* YA* AY* YA-)

“Ama bu çok fazla artık”.

Grafik 3. B konuşucularına ait Perde Örüntüleri; a:(3), b:(4)

4.2 'Karşıtlığı Vurgulama' Sözeylemine İlişkin Bulgular

Karşıtlığı vurgulama sözeylemi, konuşucu tarafından iletilen bilginin alıcının söylemdeki çıkarımlarıyla örtüşmediği durumlarda, alıcının artalan bilgisinin konuşucunun sezdirimlerine uymadığını göstermektedir. Konuşucu tarafından iletilmek istenen bilgi, alıcı tarafından olumsuzlanmakta ve alıcıya durum karşıt anlamıyla ifade edilmektedir. T-sonu konumlarındaki ses yükseklik düzeyindeki yükselme, bu sözeylemin kullandığı karşılıklı konuşma durumlarında konuşucunun alıcıdan bir yanıt beklediği sonucunu sezdirmektedir. (5)'te karşıtlığı vurgulama sözeylemi, tek sözcükten oluşan bir tümceyle alıcıya doğrudan yolla sunulmaktadır.

(5)'te "anne" ve "çocuk" arasında geçen karşılıklı konuşmada, anne çocuğun verdiği yanıtı olumsuzlayarak, söylemde alıcıya durumu karşıt biçimiyle iletmektedir. Tek sözcüklü bu tümcede "şimdi" belirteç öbeği, yükselen tonlama ile başlayarak olağan kullanımından farklı bir görüntü sergilemekte, tonlama düzeni olması beklenenden daha yüksek düzeye çıkmaktadır. (6)'da ise, aynı

tümcenin söylemdeki sunuluşu aynı özellikler gösteren, ancak sözcüksel sunuluşu açısından farklılık taşıyan Rusça örneği verilmektedir:

(6)'da, karşılıklı konuşma durumuna ait bağlamsal özelliklerin örtüşebilmesi için Türkçe örneğinden farklı olarak daha uzun biçimde sunulan Rusça örneğinde, t-başı konumu A+Y-tonlamasıyla başlamakta, t-sonu konumu Y+A- biçiminde sonlanmaktadır. Her iki dilde de, benzer şekilde aynı öbekler üzerinde tümce vurgusunun bulunduğu gözlenmektedir. Bu örnekte ayrıca, “hayır” olumsuzlama sözcüğü ile tümce başladığı için en yüksek F_0 değeri bu sözcük üzerine yerleşmesine karşın, tümcenin odağı “şimdi” belirteç öbeği üzerindedir.

(5)A: Çabuk odandaki döküntüyü toplu.

B: Tamam anne. Sonra toplarım.

A: [Şimdi!]

(YA*)

(6)A: Bıstro uberi svoyu komnatu.

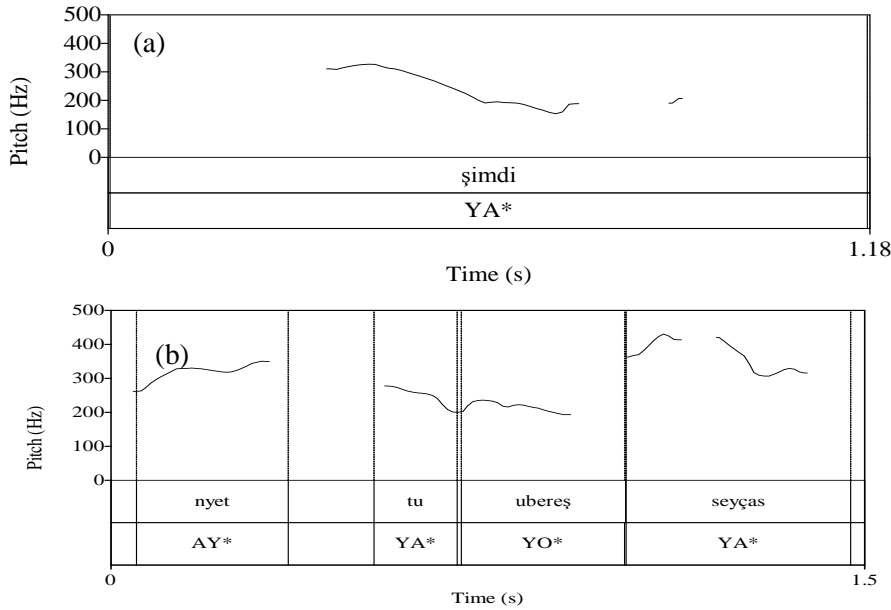
B: Horoşo mama. Ya uberu potom.

A: [Nyet, tu ubereş seyças!]

(AY- YA* YA- YA-)

“Hayır, temizleyeceksin *şimdi!*”

Grafik 4. A konuşucularına ait Perde Örüntüleri; a:(5), b:(6)

(5) ve (6)'daki örneklerden karşıtlık derecesi açısından daha düşük düzeyde olan (7) ve (8)'de ise karşıtlığı vurgulama sözeylemi, dillerarasında önceki örneklerde de gözlemlendiği gibi aynılık göstermektedir. Türkçe örneği sunulan (7)'de örnekte, t-başı konumu Y+A* tonlaması ile başlamakta, t-sonu konumunda Y+O* tonlaması biçiminde süren ezgiyle sonlanmaktadır. Tümcede "hayır" olumsuzlama sözcüğü en yüksek F₀ değerini taşımasına rağmen, karşılıklı konuşmada yer alan önceki sözcüğe koşutluk oluşturması için "bugün" belirteç öbeği tümce vurgusunu almaktadır. (8)'de ise, (7)'deki örnekle sözcüksel ve bürünsel açıdan aynı özellikler gösteren Rusça örneği sunulmaktadır. (8)'de, t-başı konumunda Y+A* tonlamasıyla başlayan sözcü, t-sonu konumunda Türkçedekinden farklı özellikler gösteren (7)'deki örnek, Y+O* tonlamasıyla bitirilmektedir. Ancak Rusça örneğinde de, Türkçede olduğu gibi aynı belirteç öbeği üzerinde ses yükseklik düzeyi artırılarak, söylemde alıcının zihninde karşıtlık oluşturması beklenen söz öbeği odaklanmaktadır.

(7) A: Bugün çok yorulduk. Ee artık mutfağın lambalarını da yarın takarız.

B: [Hayır, bugün takılması gerek!]

(YA* AY- YA- AY*)

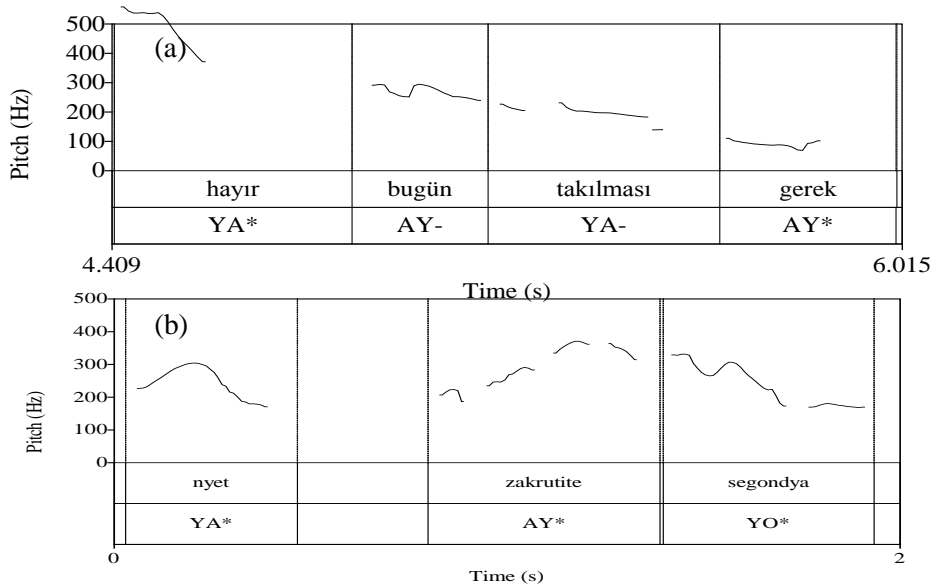
(8) A: Na segodnya uje hvatit. A lampı v kuhne zakrutim zavtra.

B: [Nyet, zakrutite segondya!]

(YA* YA* AY-)

"Hayır, takılacak bugün"

Grafik 5. B konuşucularına ait Perde Örüntüleri; a:(7), b:(8)

4.3 ‘Beklenmeyen Sonucu Vurgulama’ Sözeylemine İlişkin Bulgular

Konuşucunun sezdirimleri ve alıcının çıkarımlarının toplamı, konuşucuyla alıcının bireysel özellikleri ve dünya bilgileriyle ilişkili olduğu bilinmektedir. *Beklenmeyen sonucu vurgulama* sözeylemi, konuşucunun ve alıcının ortak artalan bilgisi açısından önemli rol oynarken, özellikle konuşucunun iletmek istediği bilginin alıcının dünya bilgisiyle uyuşmadığı durumlarda o tümcede ses yükseklik düzeyinde belirgin bir artış gözlenmektedir. (9)’daki Türkçe karşılıklı konuşma örneğinde, B konuşucusunun iletmek istediği bilgiye karşın, A konuşucusunun ilettiği bilginin doğruluğunun sınındığı öne çıkmaktadır.

Söylemde, “inanmazlık” ve “açıklama bekleme” sözeylemlerini de alıcıya sezdirenen (9)’daki örnek t-başı konumu A+Y* tonlaması başlamakta, t-sonu konumu A+Y* tonlamasıyla bitmektedir. Ses yükseklik düzeyi “nasıl” soru sözcüğü üzerinde belirgin olarak yükseldiği gözlenmektedir. (9)’da, kendisinden önce gelen birimlerin odaklanmasını sağlayan {-mI} soru ekinin “geçmiş” Eylem Öbeği (EÖ) üzerinde sesbilimsel odağı kurduğu, ancak iki sözcük arasında verilen duraktan dolayı, tümcede “nasıl” soru sözcüğü üzerinde enerji birikimi oluşarak soru sözcüğünün alıcıya sezdirilmek istendiği anlaşılmaktadır. (10)’da, bağlamsal açıdan (9)’daki örnekle aynı özellikleri taşıyan Rusça karşılıklı konuşma örneği sunulmaktadır. (10)’da Türkçede olduğu gibi, soru sözcüğü “nasıl” (Rs.kak) odaklanmakta, ancak bir önceki sözcüğe de yakın oranda enerji birikimi olduğu görülmektedir. (9) ve (10)’daki sözcükler, bu sözeylemin kullanılmasında, her iki dilde de ezginin benzer kullanımsal değerler işlevler taşıdığını örneklemektedir.

(9) A: Hani geçen gün bir sınavım kötü geçti demiştin ya.. N’oldu o sınav?

B: Hım, galiba geçmişim.

A: [**Geçmiş misin? nasıl yani!**]

(AY- YA- AY* YA*)

(10) A: Pomnish tı govorila, chto u tebya odin ekzamen proshel ploho. İ kak v?

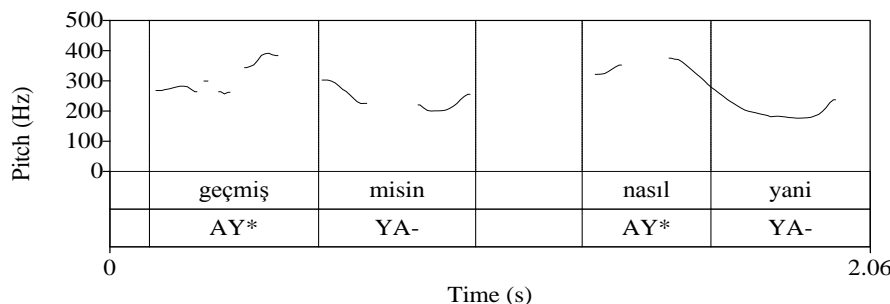
B: Da, vrode proşla.

A: [**Ser’ezno? Kak eto?**]

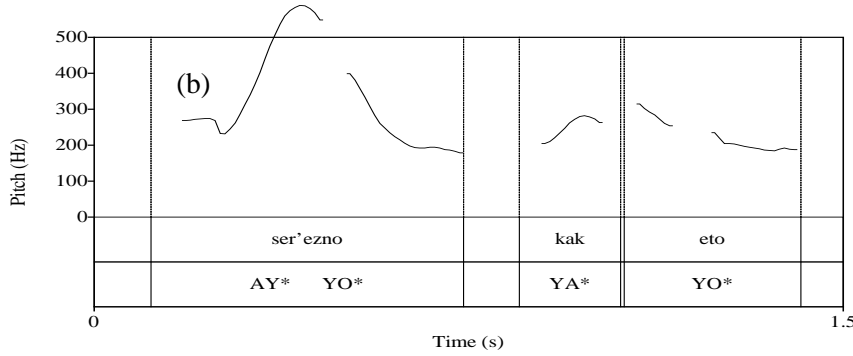
(AY- YA* AY* YA-)

“Ciddi misin? *Nasıl* olur bu?”

Grafik 6. A konuşucularına ait Perde Örüntüleri; a:(9), b:(10)

(a)

(11)'de ise konuşucunun beklenmeyen sonucu vurgularken odaklanacak AÖ alıcıya belirgin biçimde sunduğu Türkçe örneği verilmektedir. Kendisinden önceki AÖ'sünü açısına alan {-mI} soru ekinden önce konumlanan "Eyvah Eyvah" film adı, A+Y* ve Y+A* tonlama düzenleriyle tümcenin odağını kurmaktadır. (12)'de ise, (11)'deki örnekteki ezgi görünümleri bağlamsal açıdan aynı, konuşucu ve alıcının kültürel öğeleri ve artalan bilgileri bakımından farklı özellikler yüklenen Rusça örneği sunulmaktadır. T-sonu konumunda soru ezgisini işaretleyen (12)'deki örnekte odak, konuşucu ve alıcı arasında vurgulanmak istenen "film" adı "Avatar" üzerinde yoğunlaşmakta, Türkçedeki görünümüyle aynı tonlama düzenine (A+Y*) ve perde örüntüsüne sahip olduğu göze çarpmaktadır.

(11) A: "Altın Portakal" sonuçlarından haberin var mı?

B: Aaa açıklandı mı?

A: Açıklandı açıklandı. Tahmin et bakalım! En iyi senaryo hangisi?

B: "Yumurta" almıştır kesin.

A: Yanlış tahmin. "Eyvah Eyvah" aldı.

B: [Yok artık! "Eyvah Eyvah" mı!]

(AY* YA* AY* YA* YA*)

(12) A: Tı smotrel vruçenie premii "Oskar"?

B: Aa, vruçenie bilo?

A: Da. Nuka predpoloži kakoy fil'm vzyal premiyu za luçşiy stsenariy?

B: Ya dumayu "Titanik".

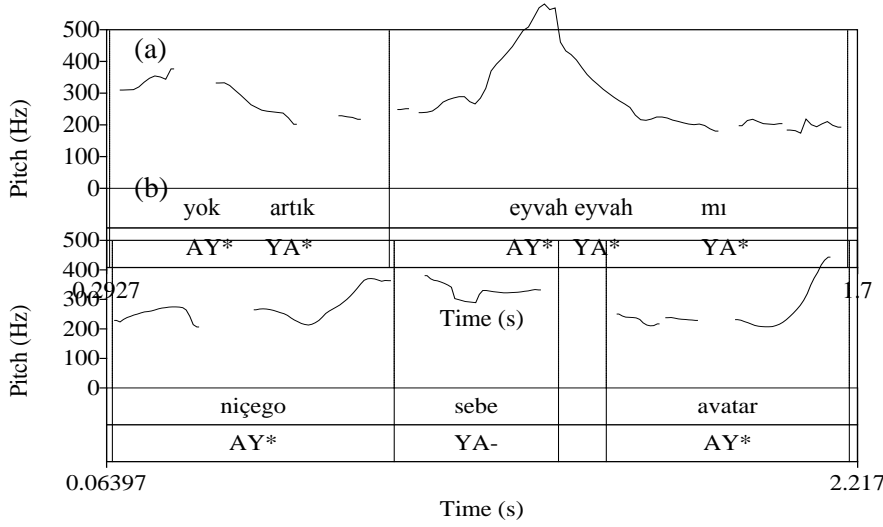
A: Nyet, tı ne ugadala. "Avatar".

B: [Niçego sebe! "Avatar"!]

(AY* YA- AY*)

"Ooo, Avatar?"

Grafik 7. B konuşucularına ait Perde Örüntüleri; a:(11), b:(12)

4.4 ‘Düzelme’ Sözeylemine İlişkin Bulgular

Ergenç ve Uzun (1998)’de de belirtildiği gibi *düzelme*, konuşucunun bir önceki sözcüğü kendi bakış açısıyla yeniden yorumlama gereği duyduğunu sezdiren bir sözeylem olarak tanımlanmaktadır. Buna göre, konuşucunun sezdirimleri, alıcının artalan bilgisiyle uyuşmamakta ve konuşucunun iletisi alıcı tarafından yanlışlanarak yeniden çözümlenmektedir.

(13)’te, söylemde konuşucu ve dinleyici arasında karşıtlık ilişkisi kuran Türkçe örneği gösterilmektedir. Alıcı tarafından yeniden yorumlanan “Doğan” sözcüğü alıcı tarafından yanlışlanarak, “Ömer” biçiminde doğrulanmaktadır. Konuşucunun zihninde aynı dizimsel özelliklere sahip başka bir söz öbeği canlandırılarak, “Ömer” sözcüğü AÖ üzerinde odak oluşturulmaktadır. (14)’te, Rusçada sesdizimi açısından yakın özellikler taşıyan “rıbka” ve “rıbàk” AÖ’lerinin, alıcı tarafından konuşucunun zihninde karşıtlığının kurulduğu dikkat çekmektedir. (14)’te “rıbàk” AÖ’sü A+Y* tonlamasını üzerine çekerek, tümcenin odaklı birimini oluşturmaktadır. Buna karşın, “rıbàk” AÖ’süyle karşıtlık kuran “rıbka” AÖ’sü Y+A* tonlama düzeni taşımakta, ses yükseklik düzeyinde düşüş olduğu gözlenmektedir.

(13) A: Sizde Doğan Demircan’ın sözdizimi kitabı var mı?

B: [Ömer Demircan.]
(AY* YA*)

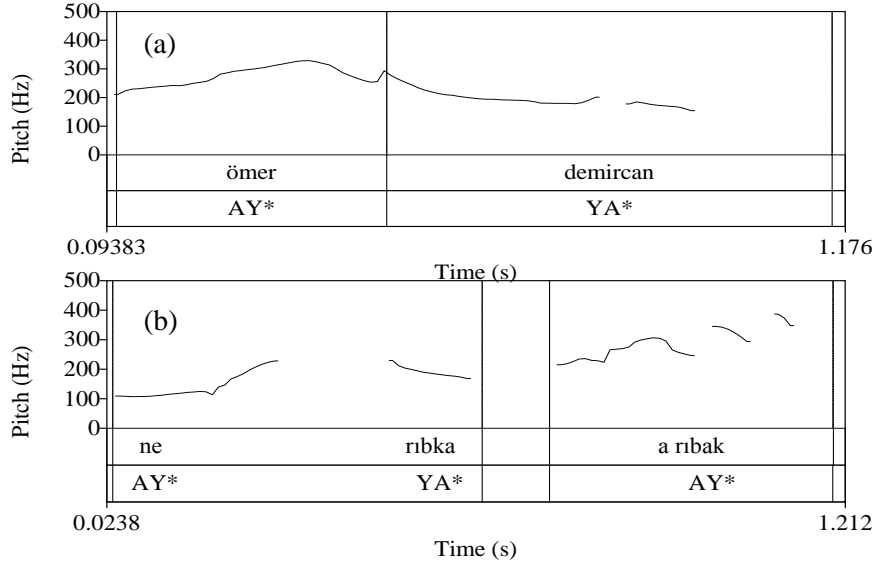
A: Evet evet, Ömer Demircan.

(14) A: U vas est Ribka Hemingueya?

B: [Ne ribka, a ribàk.]
(AY*YA* AY*)

“Değil balık, *balıkçı*”

Grafik 8. B konuşucularına ait Perde Örüntüleri; a:(13), b:(14)

(13) ve (14)'teki benzer görünüm, (15)'te de görüldüğü gibi, özellikle Türkçe örneğine ilişkin daha farklı bir görünümde de ortaya çıkmaktadır. (15)'te sunulan karşılıklı konuşmada, konuşucunun doğru olmayan biçimde ürettiği deyim yapısının, alıcı tarafından yanlışlanarak düzeltilen EÖ üzerinde tümce vurgusu kurulmaktadır. Sesbilimsel açıdan karşıtallık kuran bu söz öbeği, Y+A* tonlama düzeniyle biten ezgi türünü örneklemektedir. (16)'da ise, bu söyleminin farklı sesbilimsel işlevler yüklenen Rusça'daki sunuluşu gösterilmektedir. Söylemde alıcı tarafından yanlışlanan “zamok” sözcüğü, Rusçada vurgunun anlam ayırıcı bir parçalarüstü sesbirim olmasından dolayı, farklı biçimde vurgulandığında anlam karışıklığına neden olabilmektedir. Alıcı tarafından düzeltilen “zámok” AÖ'sü, tümce vurgusunu üzerine çekerek odaklanmaktadır. Türkçede görüldüğü gibi, biten ezgiyle sonlanan (16)'daki örnekte, söz öbeklerin yanlış biçimde vurgulanmasının, alıcının zihninde yeniden çözümlenip yorumlanmasına neden olduğu anlaşılmaktadır.

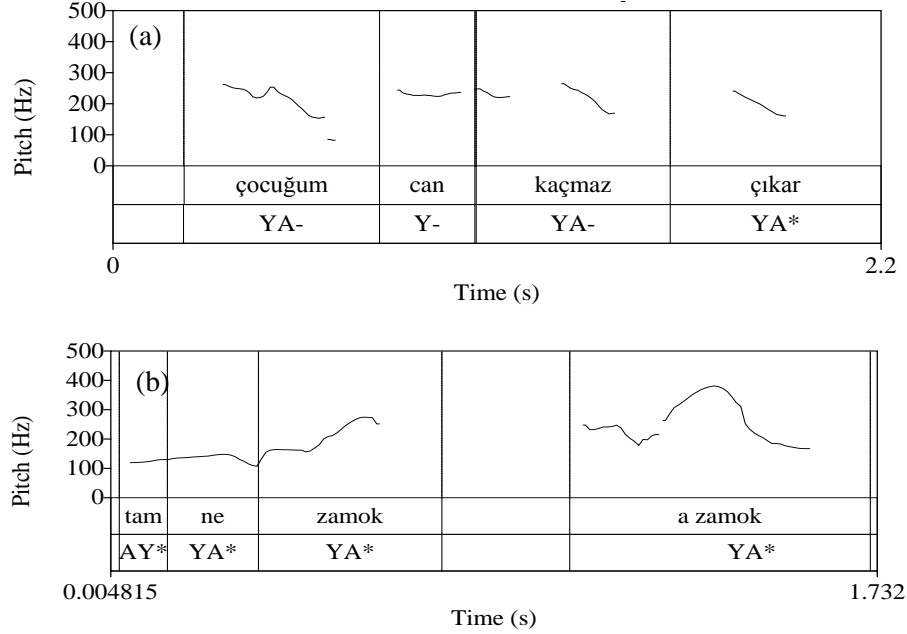
(15) A: Hocam haftalardır uğraşıyorum. Çok özendim bu ödeve. Kitaplara ulaşınca kadar canım kaçtı?

B: [Çocuğum can kaçmaz, çıkar.]
(YA- Y- YA- YA*)

(16) A: Sidorov, tı nepravil'no ponyal smisl teksta.

B: [Tam ne zamòk, a zàmok.]
(AY* YA* YA* YA*)
“Değil kilit, kale.”

Grafik 9. B konuşucularına ait Perde Örüntüleri; a:(15), b:(16)

5. Sonuç

Diller arasında söylemsesbilimsel özelliklerin karşılaştırılmasına yönelik deneysel araştırma özelliği taşıyan bu çalışmada, Türkçe ve Rusça arasında *şikâyet etme*, *karşıtlığı vurgulama*, *beklenmeyen sonucu vurgulama* ve *düzeltilme* olmak üzere 4 farklı söylemin diller arasında ortaya çıkan aynılıkları ve farklılıkları yorumlanmaya çalışılmış, sonucunda şu vargılara ulaşılmıştır:

- Konuşucunun alıcıya karşı çıkma isteğinin görüldüğü *şikâyet etme* söyleminde, Türkçe karşılıklı konuşma durumlarının t-sonu konumunda A+Y* tonlaması, Rusçada ise ağırlıklı

olarak bu konumda Y+O* tonlamasının kurulduğu ve benzer özellikli bilgi öbeklerinin her iki dilde de odaklandığı ortaya konmuştur.

- b. Konuşucunun alıcıdan olumlu ya da olumsuz bir yanıt beklediği *karşılığı vurgulama* söylemine ait Türkçe karşılıklı konuşma örneklerinde t-sonu konumları A+Y* tonlaması oluşturularak tümceler soru ezgisiyle sonlanmış, kullanımsal ve sözdizimsel açıdan benzer özellikli birimler odaklanmış, her iki dilde de, alıcının zihninde aynı bilgi öbekleri karşıtlık kurmuştur. Rusça örneklerde ise, Türkçede gözlemlenen durumla karşılaşılmış, t-sonu konumlarında A+Y* tonlaması kurularak tümceler soru ezgisiyle sonlanmış, ancak odaklanan birimlerin enerji birikimi Türkçedekine göre daha düşük seviyede kalmıştır.
- c. Konuşucunun ve alıcının ortak artalan bilgisinin örtüşmediği durumlarda ortaya çıkan *beklenmeyen sonucu vurgulama* söyleminde odaklama, Türkçe ve Rusçada t-başı ve t-sonu konumlarında A+Y* tonlamasıyla ses yükseklik düzeyine bağlı olarak soru sözcükleri üzerinde kurulmuştur. Türkçe ve Rusçada farklı kültürel öğeler ve artalan bilgileriyle sunulan örneklerde ise, t-sonu konumlarında soru ezgisinin oluşturulmuştur.
- d. Son olarak, alıcı tarafından konuşucunun ürettiği bir önceki sözcenin yanlışlanarak yeniden yorumlandığı *düzeltilme* söyleminde, hem Türkçede hem de Rusçada aynı AÖ'lerin sözcedeki diğer birimlerle karşıtlık ilişkisi kurarak odaklandığı ve odaklı birimlerin eşdeğer biçimde A+Y* ve Y+A* tonlamalarını taşıdığı gözlenmiştir.

Notlar

1. Bu araştırmada “odak” kavramı, sözdizimsel işlevinden bağımsız olarak, sesbilimsel işlevleri çerçevesinde yorumlanmaktadır. Bu amaçla, Sesbilim alanyazınında sıklıkla kullanılan “sesbilimsel odak” kavramına gönderim yapılmaktadır.
2. İlk olarak, Pierrehumbert (1980)'de ortaya atılmış olan ses yükseklik düzeyine bağlı alçalan ve yükselen tonlama belirlemesine dayanılarak, bu araştırmada alçak ton (low tone) için “A”, yüksek ton (high tone) için “Y” imleri Türkçe biçimiyle kullanılmaktadır.
3. Ode (2007)'de Rusça bir sözcükte Y değeri taşıyan vurgulu bir birimin İngilizce gibi dillerde gözlemlenen yükselen tonlamadan farklı olarak en baskın yükselen tonlama olarak betimlenen ‘pretonic’ tonlamayı taşıdığı söylenmektedir.
4. Söylemsesbilimsel açıdan tümceler arasındaki ezgi görünümünün karşılaştırılması süreci, *bürünsel anlamın* (prosodic meaning) ve *sözcüksel anlamın* (lexical meaning) edinim süreciyle doğru orantılıdır. Ergenç ve Fidan (2007)'de de söz edildiği gibi, sözcüksel anlam temel düzeyde anlamın edinimiyle ilişkiliyken, bürünsel anlam üstbilişsel yetiyle ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle, söylemsesbilimsel çerçevede ezgi örüntülerinin güvenilir sonuçlar verebilmesi için erişkin yaş grubundan kayıt alınması tercih edilmiştir.

Kaynakça

- Baltazani, M. (2006). 'Intonation and pragmatic interpretation of negation in Greek.' *Journal of Pragmatics* (38): 1658-1676.
- Brygunova, E.A. (1980). 'Intonacija'. (Yay. Shvedova, N. Ju. ve diğerleri). *Russkaja Grammatika, Tom* (1): Moskova: Akademija Nauk SSSR. 96-122.
- Beckman, M.E. ve Pierrehumbert, J.B. (1986). Intonational Structure in Japanese and English. *Phonology Yearbook* (3): 255-309.
- Ghinda, E. (2010). 'Intonation structure and intonation in SVO and OVS sentences in spoken Russian'. ODTÜ Enformatik Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Brazil, D. (1975). *Discourse Intonation*. Discourse Analysis Monograph (1). Birmingham: English Language Research.
- Brazil, D. (1995). *A Grammar of Speech*. Oxford: Oxford University Press.
- Brazil, D. (1997). *The Communication Value of Intonation in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clark, J. ve Yallop, C. (1999). *Phonetics and Phonology*. Oxford, UK: Blackwell Yayınları.2. Baskı.
- Cresti, E. (1995). Speech Act Units and Informational Units, in E. Fava (haz.), *Speech Acts and Linguistic Research*, Proceedings of the Workshop, Center for Cognitive Science, State University of New York at Buffalo, Nemo, Padova.
- Crystal, D. (1980). *A Dictionary of Linguistics & Phonetics*.1. Baskı.İngiltere: Blackwell Yayınları.
- Crystal, D. (1995). *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ergenç, İ. (1989). Türkiye Türkçesinin Görevsel Sesbilimi. Ankara: Engin Yayınevi.
- Ergenç, İ. (1995). *Konuşma Dili ve Türkçenin Söyleyiş Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Ergenç, İ. ve Uzun-Subaşı, L. (1998). Bir söylem ögesi olarak ezgi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 121-155.

- Ergenç, İ. ve Fidan, D. (2007). Bürünsel Anlamın Edinimi: Sesbilim ve Kullanımbilim Etkileşimi. XXI. Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri. s.36.43.
- Esmer, E. (2009). ‘Söylem belirleyicisi Ki’nin işlevlerinin ezgi ile desteklenmesi’. *M Dil Edebiyat Dergisi* (6):1. s.1-6.
- Halliday, M.A.K. (1970). *A Course in Spoken English: Intonation*. Oxford: Oxford University Press.
- Hirschberg, J., Litman, D., Pierrehumbert, J. ve Ward, G. (1987). Intonation and the intentional structure of discourse. *Proceedings of the International Joint Congress on Artificial Intelligence-87*. Milan, August.
- İbe-Akcan, P. (2008). ‘Türkçede bir söylem ögesi olarak Şimdi’nin ezgi görünümleri’. *Mersin Dil Edebiyat Dergisi* (5): 2. s.119-135.
- Iida, A., Campbell, N., Higuchi, F. ve Yasumura, M. (2003). A corpus based speech synthesis system with emotion. *Speech Communication* (40), 161-187.Elsevier Yayınları.
- Ivosevic, S. (2011). Bürün, Bilgi Yapısı ve Sözcük Dizilişi Etkileşimi: Türkçe-Sırpça Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Lehiste, I. (1975). The phonetic structure of paragraphs. (Yay. A. Cohen ve S.G. Nooteboom). *Structure and Process in Speech Perception*. 195-203. Heidelberg: Springer Verlag.
- Lieberman, M. ve Pierrehumbert, J. (1984). Intonational invariance under changes in pitch range and length. (Yay. M. Aranoff ve R. Oehrle). *Language Sound Structure İçinde*. MIT Press, Cambridge MA. 157-233.
- Özge, U. (2003). A tune-based account of Turkish information structure. ODTÜ Enformatik Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Pierrehumbert, J.B. (1980). The Phonology and Phonetics of English Intonation. Yayınlanmış Doktora Tezi. MIT, Indiana University Linguistics Club.
- Pierrehumbert, J.B. ve Hirschberg, J. (1990). The Meaning of Intonation Contours in the Interpretation of Discourse. (Yay. P. Cohen, J. Morgan ve M. Pollack). *Plans of Intentions in Communication and Discourse (SDF Benchmark Series in Computational Linguistics İçinde)*. Cambridge MA: MIT Press.
- Searle, J. R. (1969). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge:Cambridge University Press.
- Selen, N. (1973). Entonasyon Analizleri. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları. 231.

- Venditti, J. ve Hirschberg, J. (2003). Intonation and discourse processing. Invited paper in Proceedings of the International Congress of Phonetic Sciences (ICPhS). Spain: Barcelona.
- Ward, G. ve Hirschberg, J. (1985). 'Implicating uncertainty: the pragmatics of fall-rise intonation'. *Language* (61): 4. s.747-776.
- Odé, C. (1989). Russian Intonation: A Perceptual Description. Amsterdam- Atlanta, GA. Rodobi Yayınları.
- Odé, C. (2003) 'Developing a Transcription of Russian Intonation (ToRI)'. (Yay. M.J. Solé, D. Recasens ve J. Romero), *Proceedings of the 15th International Congress of Phonetic Sciences*, s.3097-3100. Barcelona.
- Odé, C. (2007) 'Zametki o poniatii tonal'nyj aktsent na primere russkogo iazyka'. *Problemy fonetiki V*, Nauka, Moskova, s.237-252.
- Nikolaeva, T.M. (1982). *Semantika aktsentnogo vydeleniia*. Nauka, Moskova.
- Igarashi, Y. (2006). 'Intonational patterns in Russian Interrogatives: Phonetic analyses and phonological interpretations'. (Yay. Kawaguchi, Y., Fónagy ve T. Moriguchi). *Prosody and Syntax, Cross Linguistic Perspectives İçinde*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. s.175-196.